



GERAARDSBERGEN

ABDIJPARK

EINDVERSLAG
PROEFSLEUVENONDERZOEK

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE



GERAARDSBERGEN ABDIJPARK

EINDVERSLAG PROEFSLEUVENONDERZOEK – 2020A178

RUBEN PEDE, SILKE DE SMET & BART CHERRETTÉ

DOSSIERSAMENSTELLING

Ruben Pede

PROJECT

Geraardsbergen Abdijpark - eindverslag (proefsleuvenonderzoek)
Projectcode: 2020A178
Projectnaam: 18-GER-AP
Identificatie toelating: ID335
SOLVA Archeologierapport nr. 190

OPDRACHTGEVER

Stad Geraardsbergen
contactpersoon: Bart Vander Beken
Weverijstraat 20
9500 Geraardsbergen
Tel: 054 43 44 50
Bart.VanderBeken@geraardsbergen.be

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 Sint-Lievens-Houtem
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot **SOLVA** archeologisch depot p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2019/12.857/21

Kaft: zicht op proefsleuf 1 met de fundering van de kerkmuur en op de achtergrond de oostelijke gevel van het abdijpoortgebouw

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA

Inhoudsopgave

1	SAMENVATTING.....	4
1.1	PLANMATIGE CONTEXT EN WETTELIJK KADER.....	4
1.2	RESULTATEN.....	4
2	VERSLAG VAN RESULTATEN.....	5
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	5
2.1.1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	5
2.1.2	SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK.....	6
2.2	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	8
2.2.1	VRAAGSTELLING.....	8
2.2.2	DE RANDVOORWAARDEN.....	8
2.2.3	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK.....	8
2.3	ASSESSMENTRAPPORT.....	12
2.3.1	SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN VAN HET BUREAUONDERZOEK.....	12
2.3.2	BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	13
2.3.3	ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN 13	
2.3.4	ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN.....	34
2.3.5	ASSESSMENT VAN DE STALEN.....	34
2.3.6	CONSERVATIE-ASSESSMENT.....	35
2.3.7	DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	35
2.3.8	CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES.....	35
2.3.9	DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED.....	35
2.4	BIBLIOGRAFIE.....	37
2.5	BIJLAGEN.....	38
2.5.1	LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN.....	38
2.5.2	TEKENINGENLIJST.....	38
2.5.3	FOTOLIJST.....	38
2.5.4	SPORENLIJST.....	38
2.5.5	VONDSTENLIJST.....	38
2.5.6	STALENLIJST.....	38
2.5.7	SKELETFORMULIEREN.....	38
2.5.8	CONSERVATIERAPPORT.....	38

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT EN WETTELIJK KADER

De stad Geraardsbergen wenst het Abdijpark op te waarderen. Het betreft een projectgebied dat gedeeltelijk binnen de archeologische zone gelegen is en waarvan de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m² bedraagt. Het Abdijpark is tevens een beschermd stadsgezicht.

De opwaardering verloopt volgens verschillende omgevingsvergunningen (één bekomen, één in voorbereiding). De stad wenst middels een tweede omgevingsvergunning een aantal acties die in de eerste omgevingsvergunning niet konden vergund worden, te realiseren. Het betreft onder meer een evocatie van de voormalige abdijkerkmuren met cortenstaal.

Aangezien de zone van de werken gevat is door een bescherming, zijn er vanuit het agentschap Onroerend Erfgoed een aantal voorwaarden gesteld aan de heropwaardering en de aanvraag tot toelating van deze werken (in het bijzonder het cortenstaal). Zo dient in de omgevingsvergunning aangetoond te worden dat de evocatie in cortenstaal op de exacte plaats staat van de voormalige kerkmuren. In het kader van de eerste omgevingsvergunningsaanvraag werd, om de impact van een reeks werken te kunnen inschatten, op deze zone reeds een uitgebreid booronderzoek uitgevoerd in het kader van een archeologienota¹. Het booronderzoek kon de locatie van de voormalige kerkmuren evenwel niet traceren.

Aangezien ter voorbereiding van de tweede omgevingsvergunningsaanvraag hier echter duidelijkheid moet over zijn, dringt een verkennend onderzoek met ingreep in de bodem zich op. Met behulp van twee sleufjes zal bijkomend aan het eerder uitgevoerde booronderzoek getracht worden om de muren te lokaliseren. Met deze informatie kan vervolgens het ontwerp en de vergunningsaanvraag verder uitgewerkt worden (cf. afspraken overleg Stad Geraardsbergen en agentschap Onroerend Erfgoed).

1.2 RESULTATEN

De twee proefsleuven brachten verschillende resten van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Het gaat voornamelijk om (delen van) funderingen en uitbraaksporen van de (abdij/Sint-Lucas)kerk ter hoogte van (het noordelijk deel van) het schip en het noordelijk transept. Deze sporen corresponderen met de structuren die bovengronds bewaard zijn en bovendien ook met het 18^{de}-eeuwse iconografisch bronnenmateriaal.

De vroegste geschiedenis (11^{de}-13^{de} eeuw) van het kerkgebouw is onduidelijk. Vermoedelijk gaat het in deze periode om de Sint-Lucaskerk. Volgens de historische bronnen dateert een belangrijke bouwfase van de kerk uit de 14^{de} eeuw nadat de abdij beschadigd werd door een brand. In het derde kwart van de 14^{de} eeuw bouwt men een koor en kooromgang in gotische stijl dat ingewijd wordt als abdijkerk. Mogelijk is een deel van de archeologische sporen tot deze vroege periodes (13^{de}-14^{de} eeuw?) terug te voeren. Van de 14^{de} tot de tweede helft van de 18^{de} eeuw volgen verschillende verbouwingen en herstellingen aan de kerk. Op het einde van de 18^{de} eeuw verkoopt men het abdijcomplex en wordt de kerk gesloopt. Verschillende uitbraaksporen in de proefsleuven zijn allicht met deze fase in verband te brengen. Een aantal bijkomende vaststellingen met betrekking tot de topografie van het terrein en de bovengronds bewaarde resten van de kerk doen vermoeden dat plaatselijk minstens een deel van het archeologisch bodemarchief reeds verdwenen is. Waarschijnlijk gebeurde dit bij de aanleg van het park in het begin van de 19^{de} eeuw.

¹ De Smet *et al.* 2019.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Toelating: ID335

Projectcode: 2020A178

Sitecode: 18-GER-AP

Wettelijk depotnummer: D/2019/12.857/21

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Geraardsbergen, Abdijstraat 10, Abdijpark (zie Figuur 1 en Figuur 2)

Bounding box:

punt 1: x= 115734.73 / y= 162718.88

punt 2: x= 116078.43/ y= 162967.34

Kadastrale gegevens:

Geraardsbergen, 1ste Afdeling, Sectie B, perceelnummer 715E, zie Figuur 2

Topografische kaart: zie Figuur 1

Betrokken actoren:

Erkend archeoloog - veldwerkleider: Ruben Pede

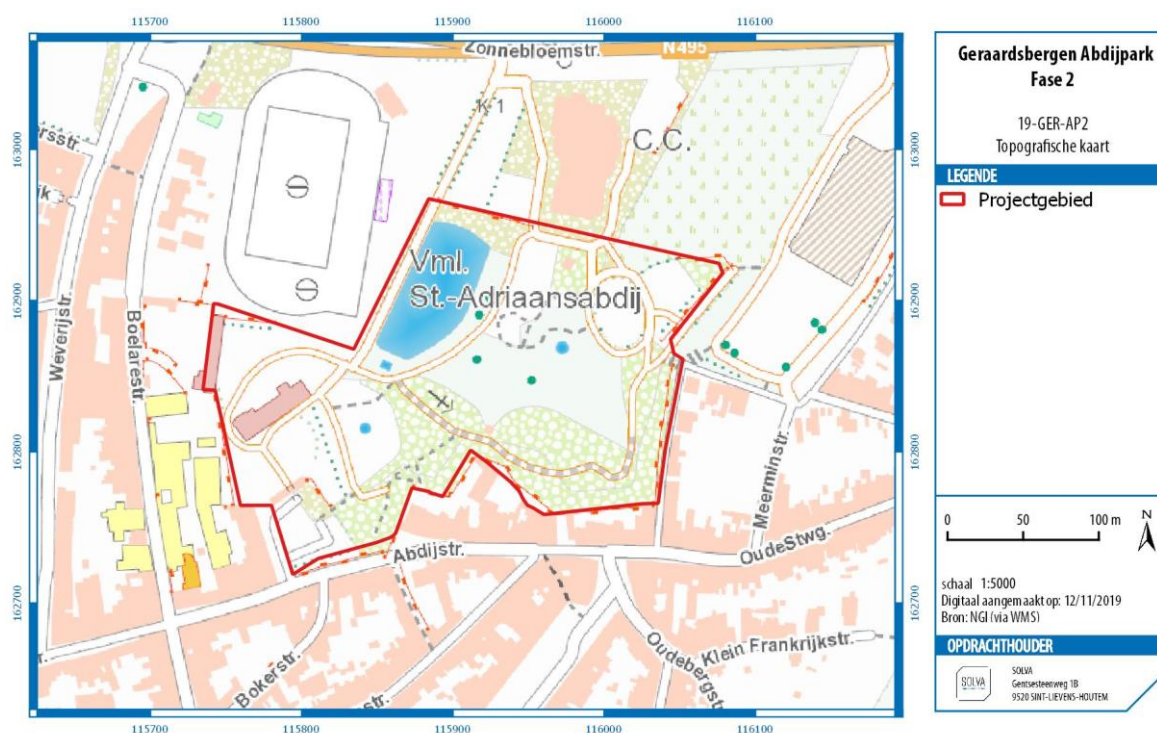
Assistent-archeoloog: Louise Savels, Wim Vanrolleghem

Kaartmateriaal: Silke De Smet

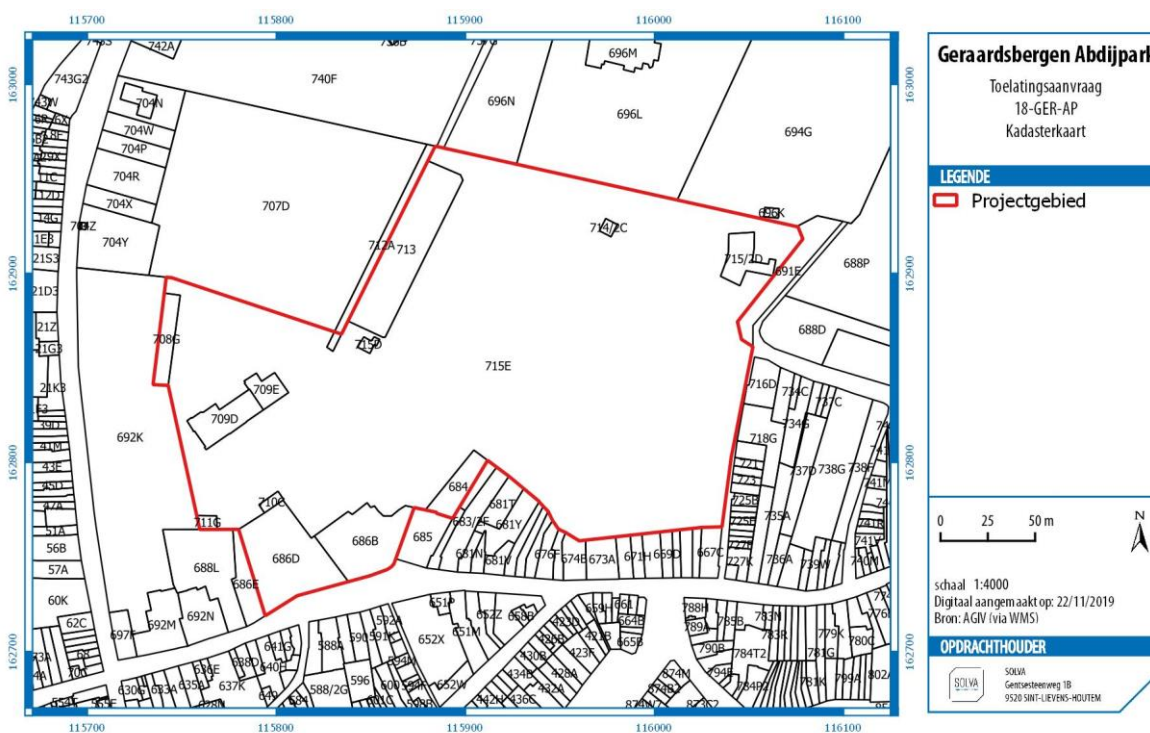
Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing



Figuur 1: topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 12/11/2019)



Figuur 2: kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 22/11/2019)

2.1.2 SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Het projectgebied ligt binnen de oude stadskern van Geraardsbergen, gedeeltelijk binnen de vastgestelde archeologische zone. Het natuurlijke reliëf van de omgeving wordt vorm gegeven door de vallei van de Dender enerzijds, en de hoger gelegen heuvelruggen anderzijds. De hoogtes schommelen tussen +10 m TAW en +110 m TAW. De lange menselijke occupatiegeschiedenis heeft een belangrijke impact gehad, waardoor de bodemkaart, de bodemassociatiekaart of de potentiële bodemerosiekaart geen informatie weergeeft voor het oude stadscentrum.

De historische, cartografische en archeologische bronnen, evenals de huidige zichtbare restanten, hebben duidelijk gemaakt dat het projectgebied een uitzonderlijke historisch-archeologische waarde heeft, niet enkel voor de geschiedenis van Geraardsbergen, maar ook voor de (vroeg) ontwikkeling van steden in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen. Het projectgebied speelt sinds de eerste stadsontwikkeling een belangrijke rol als religieus trefpunt, al is de exacte locatie van de Sint-Lucaskerk niet bekend. Volgens sommige historische studies ligt het oudste centrum van de stad ter hoogte van het plein voor deze kerk. Vanaf de 12^{de} eeuw ontwikkelt de Sint-Adriaansabdij zich. Vooral tussen de 14^{de} en 18^{de} eeuw is het gebouwencomplex van de abdij vrij goed gekend met onder meer de abdijskerk, het prelaatskwartier, conventgebouw, collegegebouwen, stalgebouwen, al dan niet met bijkomende verbouwingen/verwoestingen. Nadat het merendeel van de gebouwen werd afgebroken aan het einde van de 18^{de} eeuw, volgen in de 19^{de} en 20^{ste} eeuw nog aanpassingen aan de overgebleven gebouwen (hydrotherapeutisch instituut) en aan de tuin (aanleg in Engelse stijl, bouw van paviljoen, inrichting als toeristisch centrum).

Ondanks de soms gedetailleerde historische en cartografische bronnen, is het archeologisch potentieel van de site sterk onbenut gebleven. Enkel kleinere opgravingen, die vaak onvoldoende gedocumenteerd werden, hebben een tipje van de sluier gelicht en reeds interessante resultaten opgeleverd (o.a. begravingen en klokkenovens). Het bureauonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het verwachtingspatroon voor archeologie zich situeert vanaf de volle middeleeuwen tot de moderne/modernste tijden. Zo kan archeologie binnen het projectgebied meer informatie kunnen verschaffen over:

- De oudste inplanting van gebouwen, alsook de structuur, indeling, bouwmaterialen, enz.

- De keuze van het terrein voor de inplanting van de abdijsite
- De exacte locatie van de Sint-Lucaskerk
- De exacte evolutie van de abdijsite, getoetst aan de historische en cartografische bronnen

Meer algemeen, op regionaal en Vlaams niveau, kan archeologisch onderzoek op het projectgebied meer leren over:

- De inplanting van abdijsites gedurende de vroege middeleeuwse stadsontwikkeling
- De indeling en bouw van abdijsites, en hun evolutie doorheen de tijd

Op basis van het beschikbare historische materiaal, cartografisch materiaal en archeologische voorkennis, in combinatie met de effectieve impact van de geplande werken, kan het volgende verwachtingspatroon worden vooropgesteld:

- Het projectgebied valt binnen de vastgestelde archeologische zone van Geraardsbergen, en meer bepaald betreft het beschermd monument 'voormalige Sint-Adriaansabdij'. De archeologische waarde van het projectgebied spreekt dus voor zich;
- Het abdijpark is door de eeuwen heen reeds vele malen aangepast, meest recentelijk bij de inplanting van een toeristisch park in het laatste kwart van de 20^{ste} eeuw (heraanleg van het park met afgravingen/dempingen/ophogingen, geasfalteerde paden, gebouwtjes, artificiële terrassen, 'tuinmeubilair', e.d.m.);
- De effectieve bodemingrepen binnen het projectgebied zijn uitgedacht volgens het beheerplan voor het abdijpark en blijven in diepte zeer beperkt tot het afgraven van de teelaarde (10cm) of het vervangen van bestaande structuren. Een groot deel van de ingrepen blijft binnen het gabarit van de bestaande inrichting. De diepere bodemingrepen (-20 cm tot -80 cm) blijven beperkt in oppervlakte en liggen verspreid over het terrein;
- Controleboringen in de zones met een geplande bodemverstoring dieper dan 10 cm hebben duidelijk gemaakt dat er slechts voor de parking (die pas in fase 2 uitgebroken zal worden) potentieel archeologische lagen kunnen worden aangesneden. Voor de andere ingrepen hebben de controleboringen aangetoond dat de teelaarde tot 20cm dik is en bovenop geroerde grond ligt.

2.2 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.2.1 VRAAGSTELLING

Het doel van de proefsleuven vanuit wetenschappelijke vraagstelling is louter het lokaliseren van de kerkmuren, in functie van het onderbouwen van het ontwerpplan. De doelstelling is bereikt wanneer de positie kan bepaald worden.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Waar manifesteren de kerkmuren zich? Op welke niveaus manifesteren de kerkmuren zich?
- Zijn de muren geheel of gedeeltelijk uitgebroken?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?

2.2.2 DE RANDVOORWAARDEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk.

2.2.3 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.2.3.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEN

2.2.3.1.1 STRATEGIE

Om de positie na te gaan van de kerkmuren, zullen twee sleuven aangelegd worden (Figuur 3). Deze werden opnieuw uitgezet op basis van het grondplan van de Sint-Adriaansabdij uit de late 18^{de} eeuw (Ci-devant plan).



Figuur 3: aanduiding van de proefsleuven binnen het projectgebied, geprojecteerd op het Ci-devant plan uit het einde van de 18^{de} eeuw

2.2.3.1.2 METHODEN EN TECHNIEN

Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk van toepassing. Het gaat om proefsleuven voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3).

De eerste sleuf wordt aangelegd ter hoogte van een nog zichtbare bouwnaad/restant van de voormalige kerkmuur ter hoogte van het poortgebouw van de abdij. Door vanaf dit punt te vertrekken, kan vastgesteld

worden hoe het ondergrondse verloop van de muur evolueert. Is deze volledig uitgebroken, of niet? Wat is de reden dat de eerder uitgevoerde boringen geen aanwijzingen opleverden voor de aanwezigheid van een muur? Om dit goed te begrijpen en te kunnen volgen, wordt de eerste proefsleuf aangelegd in de lengterichting van de muur. Zodoende kan het verloop gevolgd worden en geëvalueerd worden of de muur gaandeweg meer uitgebroken blijkt. De sleuf zal maar zo breed en zo lang worden gegraven als noodzakelijk is om de vraagstelling te beantwoorden. Aangezien omwille van het beschermde karakter van de omgeving ook de grootste voorzichtigheid moet aan de dag gebracht worden voor het wortelgestel van aanwezige bomen, zal de sleuf manueel gegraven worden en komt er geen graafmachine aan te pas. Dit garandeert tevens een zeer omzichtige omgang met de eventuele muurresten. Indien de muur wordt aangetroffen, zal ook naar de diepte van de muur gepeild worden, om toch enige controle en zekerheid omtrent de opbouw en karakteristiek van de aangetroffen muur te hebben. De kenmerken van de eventueel aangetroffen muur kunnen dan vergeleken worden met de restanten die nog in de zijmuur van het poortgebouw zijn bewaard. Bij wijze van indicatieve aflijning stellen we een sleuf van 1,5m breed en 2 à 3 m lengte voor, maar zoals aangehaald zal slechts zo lang en breed gegraven worden als noodzakelijk is om de nodige vaststellingen te doen.

Een tweede sleuf wordt in het verdere verloop van de muur aangelegd, ditmaal haaks op de muur. Er zal immers geen rechtstreeks verband zijn tussen de eerste en de tweede sleuf. Indien de muur in het verloop licht afwijkt of verspringt, kan zo toch meer zekerheid ingebouwd worden om de muur daadwerkelijk aan te treffen. Indien wenselijk zal de sleuf manueel worden gegraven, en niet langer/breder dan noodzakelijk voor het beantwoorden van de vraagstelling.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Wanneer de sleuf opnieuw wordt gedicht, wordt de originele bodemopbouw gevolgd.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven werken dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het onderzoeksdoel is succesvol beëindigd, indien er op alle vooropgestelde onderzoeksvragen gefundeerd kan worden geantwoord.

Het veldwerk wordt uitgevoerd door de veldwerkleider, tevens assistent-aardkundige, bijgestaan door minstens een assistent-archeoloog.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschoond, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 18-GER-AP / 2020A178), beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een Total Station. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer).

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten, ...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage. De Dienst Archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor. Op een tweede niveau in de databank staan de spoorcombinaties. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling. Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel

nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoonniveau) en een insteek (spoonniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerd onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren. Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan, ...

2.2.3.2 INPLANTINGSPLAN VAN DE PROEFSLEUVEN

Zie Figuur 3

2.2.3.3 BESCHRIJVING VAN DE OPENGELEGDE OPPERVLAKTE

Proefsleuf 1	14,7m ²
Proefsleuf 2	10,2m ²

2.2.3.4 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Tijdens het terreinwerk is er geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te bekomen, is alles verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

2.2.3.5 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME

Tijdens het terreinwerk zijn enkele stalen genomen, met name een mortelstaal, een houtskoolstaal en een staalname van natuursteen uit enkele muren/uitbraaksporen. Deze zijn verzameld, voorzien van een staalnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

2.2.3.6 BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL

De afgraving gebeurde met een minigraver met een platte bak. De foto's zijn genomen met een Pentax K-50. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze werden vervolgens onmiddellijk voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS-toestel (Trimble R6 GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een Filemaker 15 go app.

2.2.3.7 BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE

Niet van toepassing.

2.2.3.8 ZONES WAAR BEHOUD IN SITU GEBEURDE

Zowel in proefsleuf 1 als 2 werd afgegraven tot op het eerste relevante archeologisch niveau. In functie van de vraagstelling werd van de dieper liggende sporen plaatselijk een evaluatie gemaakt. De overige (delen van) sporen zijn *in situ* bewaard.

2.2.3.9 ASPECTEN WAARVOOR ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEWONNEN

Niet van toepassing.

2.2.3.10 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD GEVRAAGD
Niet van toepassing.

2.3 ASSESSMENTRAPPORT

2.3.1 SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Naar aanleiding van de eerste aanvraag van omgevingsvergunning voor de opwaardering van het Abdijpark werd reeds een archeologienota (bureaustudie) uitgevoerd door SOLVA². Daarbij werden ook een reeks grondboringen uitgevoerd. Hieronder worden de resultaten en inschatting van de archeologische waarde van de site als geheel beschreven, voor details verwijzen we naar de archeologienota.

De historische, cartografische en archeologische bronnen, evenals de huidige zichtbare restanten, hebben duidelijk gemaakt dat het projectgebied een uitzonderlijke historisch-archeologische waarde heeft, niet enkel voor de geschiedenis van Geraardsbergen, maar ook voor de (vroeg) ontwikkeling van steden in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen. Het projectgebied speelt sinds de eerste stadsontwikkeling (11^{de} eeuw) een belangrijke rol als religieus trefpunt, al is de exacte locatie van de Sint-Lucaskerk niet bekend. Volgens sommige historische studies ligt het oudste centrum van de stad ter hoogte van het plein voor deze kerk. In de late 11^{de} eeuw verplaatst men op grafelijk initiatief de Sint-Pietersabdij van Dikkelvenne naar Geraardsbergen. Vanaf de 12^{de} eeuw ontwikkelt de Sint-Adriaansabdijsite zich. Vooral tussen de 14^{de} en 18^{de} eeuw is het gebouwencomplex van de abdij vrij goed gekend met onder meer de abdijskerk, het prelaatskwartier, conventsgebouw, collegegebouwen, stalgebouwen, al dan niet met bijkomende verbouwingen/verwoestingen. Nadat het merendeel van de gebouwen werd afgebroken aan het einde van de 18^{de} eeuw, volgen in de 19^{de} en 20^{ste} eeuw nog aanpassingen aan de overgebleven gebouwen (hydrotherapeutisch instituut) en aan de tuin (aanleg in Engelse stijl, bouw van paviljoen, inrichting als toeristisch centrum).

Ondanks de soms gedetailleerde historische en cartografische bronnen, is het archeologisch potentieel van de site sterk onbenut gebleven. Enkel kleinere opgravingen, die vaak onvoldoende gedocumenteerd werden, hebben een tipje van de sluier gelicht en reeds interessante resultaten opgeleverd (o.a. begravingen en klokkenovens). Deze eerdere onderzoeken zijn echter niet van toepassing op de zone van de kerkmuren. Het bureauonderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het verwachtingspatroon voor archeologie zich situeert vanaf de volle middeleeuwen tot de moderne/modernste tijden. Zo kan archeologie binnen het projectgebied meer informatie kunnen verschaffen over:

- De oudste inplanting van gebouwen, alsook de structuur, indeling, bouwmaterialen, enz.
- De keuze van het terrein voor de inplanting van de abdijsite
- De exacte locatie van de Sint-Lucaskerk
- De exacte evolutie van de abdijsite, getoetst aan de historische en cartografische bronnen

Meer algemeen, op regionaal en Vlaams niveau, kan archeologisch onderzoek op het projectgebied meer leren over:

- De inplanting van abdijsites gedurende de vroege middeleeuwse stadsontwikkeling
- De indeling en bouw van abdijsites, en hun evolutie doorheen de tijd

In het kader van dit bureauonderzoek werden een aantal controleboringen en controleputten uitgevoerd om de exacte locatie van de kerkmuren vast te stellen. De boorpunten werden uitgezet op basis van het grondplan van de Sint-Adriaansabdij uit de late 18^{de} eeuw. Via deze methode is het echter niet gelukt de kerkmuren te lokaliseren.

² De Smet *et al.* 2019.

2.3.2 BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

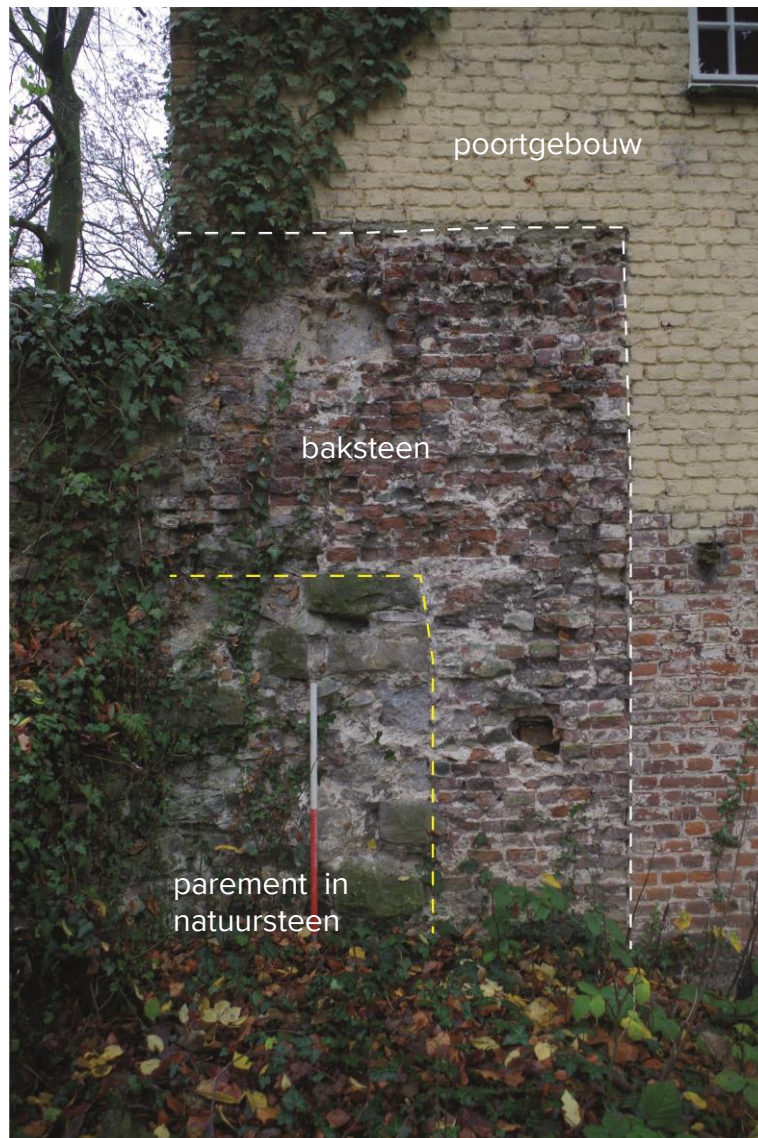
Gelet op de vraagstelling, het lokaliseren en valideren van de kerkmuren, is er slechts een beperkte registratie van de aardkundige opbouw gebeurd. Gezien de directe relatie ervan met de archeologische sporen en spoorcombinaties wordt dit in hoofdstuk 2.3.3 besproken.

2.3.3 ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

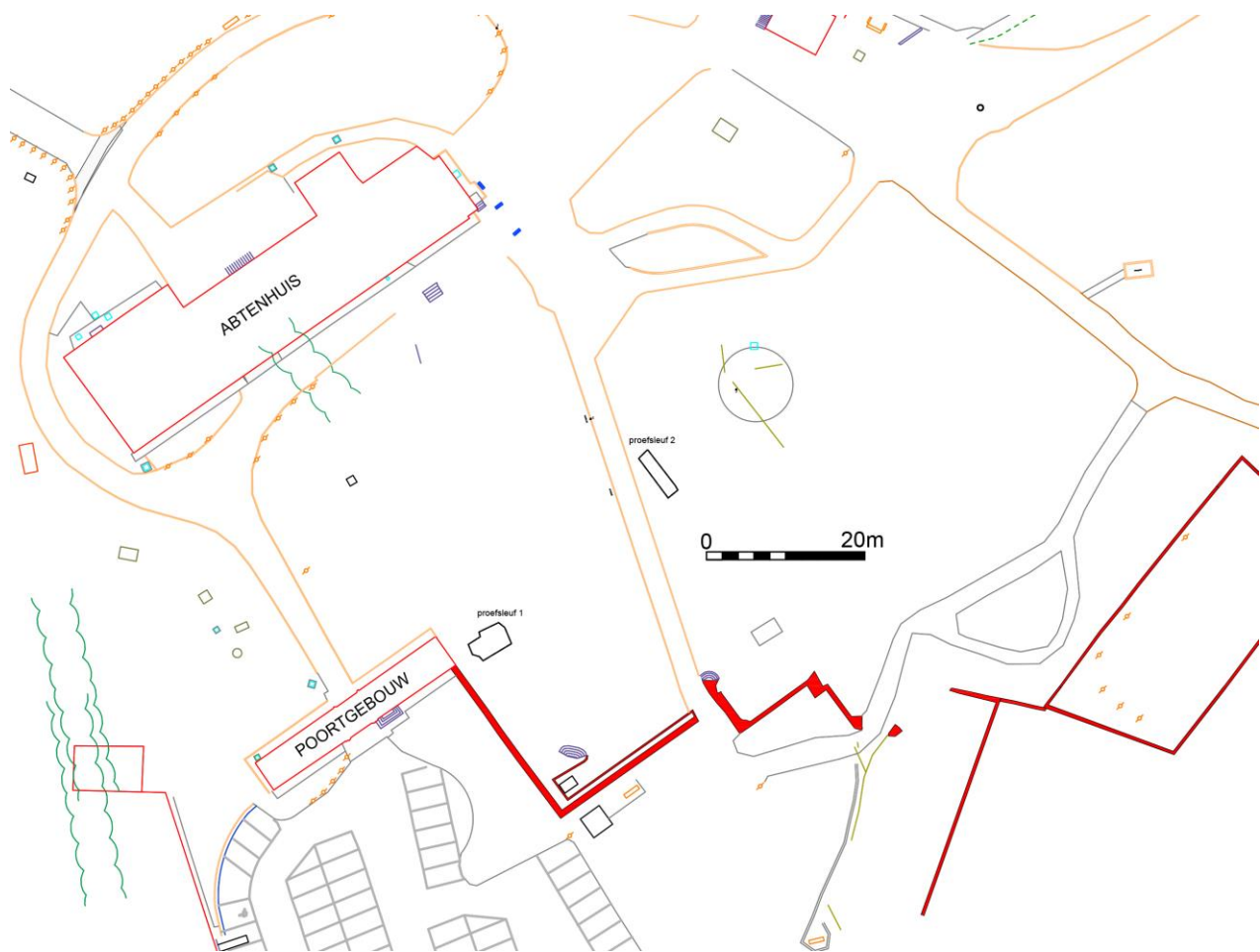
2.3.3.1 PROEFSLEUF 1

Deze sleuf is aangelegd ter hoogte van enkele zichtbare **bouwnaden in de oostelijke gevel van het poortgebouw** van de voormalige abdij (Figuur 4, Figuur 5). Deze bouwnaden zijn geïnterpreteerd als restanten van de verdwenen kerkmuren.

Het hele gebied rond proefsleuf 1 is zeer heterogeen en geprofileerd/geroerd. Er is topografisch geen houvast omtrent het 'oorspronkelijke' niveau van het terrein. Er zijn bovendien bovengronds muren en funderingen bewaard/niet uitgebroken. Tenslotte zijn er ook structuren bijgebouwd/aangepast die vermoedelijk kaderen in de aanleg van het park zelf. Deze 'aanpassingen' zijn in de 19^{de} en 20^{ste} eeuw te plaatsen.



Figuur 4: verschillende bouwnaden in de oostelijke gevel van het poortgebouw

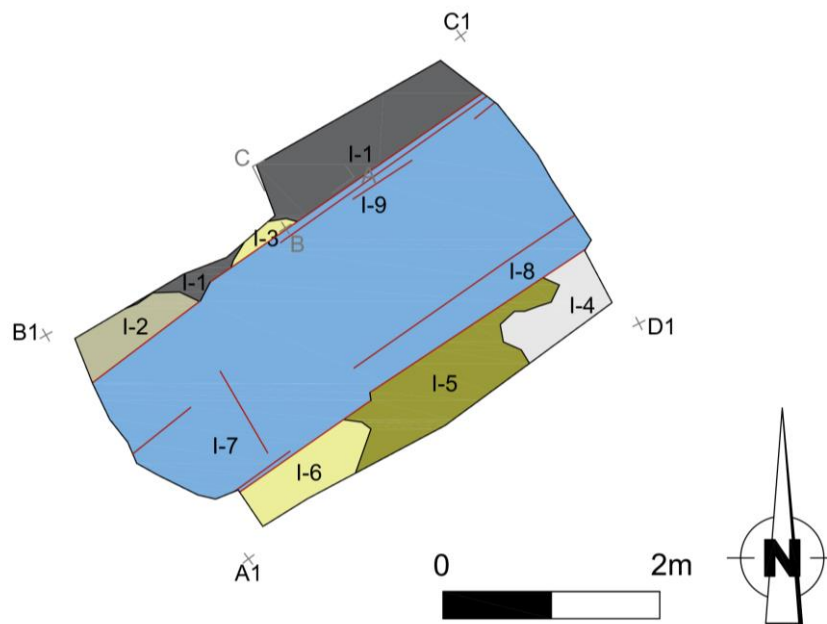


Figuur 5: locatie van proefsleuf 1 en 2 binnen het projectgebied

De afgraving in proefsleuf 1 geschiedde tot op het niveau waar de eerste **muren** tevoorschijn kwamen (Figuur 6, Figuur 7). Deze muren blijken door de plaatselijk grondige uitbraak op zeer gevarieerde diepte bewaard. **Muur PS1-9** heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en bestaat uit een mengeling van brokken veldsteen en baksteen (?x10,5x5,5cm, ?x11-12x6cm), waaronder vermoedelijk herbruikte fragmenten. Zowel langs de noordwestelijke als de zuidoostelijke zijde beschikt de muur over een **natuurstenen parement** van min of meer rechthoekige blokken veldsteen. De muur heeft langs weerszijden een aantal funderingsverstekken, op z'n breedst is PS1-9 circa 1,9-1,95m. Deze muur bevindt zich in het verlengde van de natuurstenen bouwnaad in de oostelijke gevel van het poortgebouw (Figuur 4, Figuur 6). Langs de zuidoostelijke zijde was plaatselijk een **bakstenen 'parement' (PS1-7 en PS1-8)** vast te stellen (Figuur 6, Figuur 7, Figuur 11) centraal in de sleuf is dit grotendeels uitgebroken. PS1-8 (bakstenen: 22x10,5-11x5,5-6cm) bevindt zich voornamelijk ter hoogte van profiel C1D1. De zuidoostelijke zijde van deze muur draagt bepleistering en is te interpreteren als een muur van een kelder die zich verder naar het zuiden uitstrekt. PS1-7 (bakstenen: ?x10,5-11x5,5-6cm) situeert zich vooral aan profiel A1B1. Deze muur draagt geen duidelijke sporen van bepleistering maar maakt een hoek naar noordelijke richting. De oostelijke zijde van PS1-7 is een afgewerkt bakstenen wand die een doorgang naar het noorden lijkt te markeren (Figuur 6, Figuur 8). Bij het opschonen van de muren kwam net boven PS1-9 een randfragment van een bord in *faïence fine* met transferprint aan het licht. Dergelijke vondsten komen voor vanaf het midden van de 18^{de} eeuw tot de 19^{de} eeuw.



Figuur 6: zicht op het eerste archeologisch niveau in proefsleuf 1 met het poortgebouw en de overwoekerde muren op de achtergrond

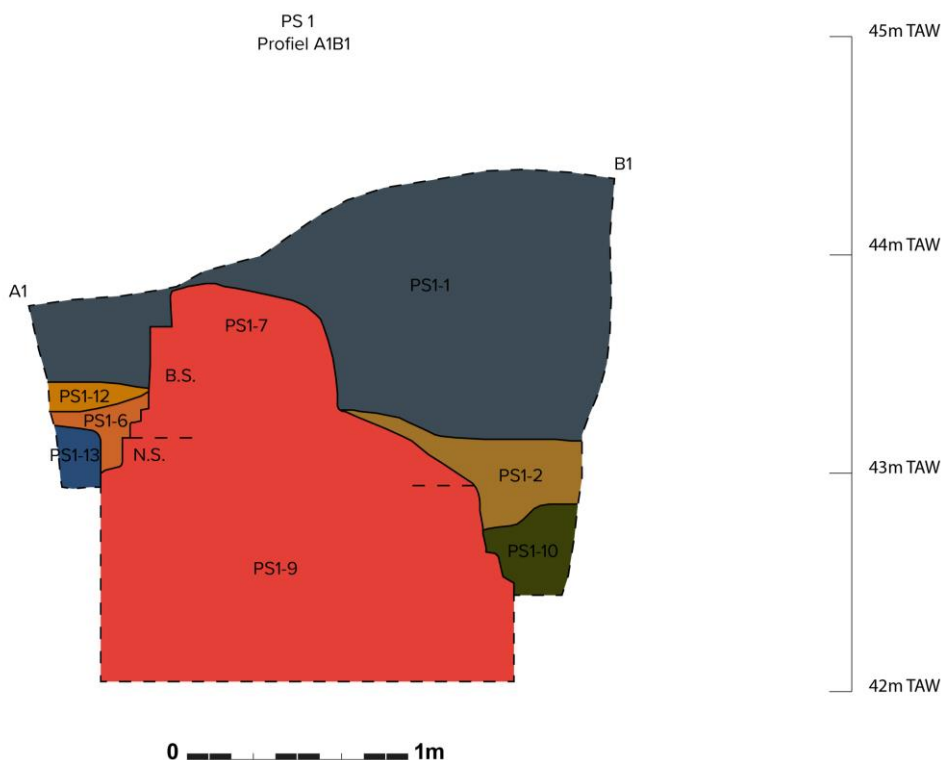


Figuur 7: proefsleuf 1, eerste archeologisch niveau (grondplan A) met aanduiding van de profielen op de hoeken van de sleuf

Langs de noordwestelijke zijde van muur PS1-9 bevinden zich lagen PS1-1, PS1-2 en PS1-3 (Figuur 6, Figuur 7). Er is plaatselijk verdiept om op deze sporen zicht te krijgen. In de noordelijke hoek van profiel A1B1 is duidelijk dat PS1-1 en PS1-2 recente (ophogings?)lagen vormen (Figuur 8, Figuur 9, Figuur 11), vermoedelijk uit de 19^{de}-20^{ste} eeuw. Ze dateren stratigrafisch na de sloop van de kerkmuren. Zo bevat PS1-1 plastic onderdelen en asfalt tot net boven het niveau waar de muren bewaard zijn. PS1-10 ligt onder PS1-1 en PS1-2. PS1-10 was slechts beperkt te onderzoeken maar mogelijk maakt deze laag ook deel uit van PS1-1 en PS1-2.



Figuur 8: proefsleuf 1 profiel A1B1



Figuur 9: proefsleuf 1 profiel A1B1, de twee korte horizontale stippellijnen duiden de bovengrens van het natuurstenen parement (N.S.) aan, aan de linkerkant is het de grens tussen de natuurstenen funderingsverstekken van PS1-9 en de bakstenen opbouw van PS1-7 (B.S.)

Ter hoogte van PS1-3 is plaatselijk verdiept (coupe ABC) (Figuur 7), voornamelijk om zicht te krijgen op de onderzijde van PS1-9 (Figuur 10). De **onderkant van PS1-9** bevindt zich op een hoogte van 42,05 TAW. In de coupe is de insteek van PS1-9 te zien. De interpretatie van PS1-3 is minder duidelijk, mogelijk gaat het om een opmaaklaag. Heel duidelijk is de 'insnijding' van de recente laag PS1-1. Tussen PS1-1 en de insteek van PS1-9 is mogelijk een fragment natuurlijke bodem aanwezig.



Figuur 10: proefsleuf 1 coupe ABC, PS1-9: het parement van natuurstenen blokken is duidelijk te herkennen, centraal is de muur opgebouwd uit een mengeling van brokken natuursteen en baksteen

Langs de zuidoostelijke zijde van muur PS1-9 situeren zich lagen PS1-4, PS1-5 en PS1-6 (Figuur 6, Figuur 7). PS1-4 is een kalkmortellaagje, een restant van een **uitgebroken vloerniveau**. PS1-5 is een zandig opmaaklaagje bij PS1-4. Beide zijn deel van een **kelder** die zich verder uitstrekt naar het zuiden en waarvan PS1-8 (en PS1-7?) de noordelijke muur is. Langs profiel A1B1 is verdiept om zicht te krijgen op PS1-6 (Figuur 8, Figuur 11). Deze laag maakt waarschijnlijk deel uit van de **insteek van PS1-9**. In deze coupe zijn opnieuw enkele funderingsverstekken te herkennen in veldsteen, vanaf 43,16 TAW. Daarboven bevinden zich enkele funderingsverstekken in baksteen en opgaand muurwerk (PS1-7). Het is niet duidelijk of de bakstenen muur PS1-7 (en PS1-8) oorspronkelijk deel uitmaakte van PS1-9, we vermoeden van niet. Een zichtbare bouwnaad tussen de natuurstenen muur (PS1-9) en de bakstenen muur (PS1-7) is echter niet aanwezig, noch in het profiel noch in het grondplan (Figuur 6, Figuur 11). Mogelijk is laag PS1-6 dus een mengeling van de insteek van PS1-9 en PS1-6, er was visueel echter geen onderscheid af te lijnen. De verticale aflijning van PS1-6 situeert zich in het verlengde van het natuurstenen parement van PS1-9 en de horizontale aflijning ter hoogte van de grens tussen de natuurstenen (PS1-9) en de bakstenen (PS1-7) (Figuur 11). PS1-12 (ophoging/opmaaklaag?) is mogelijk te linken aan het verdwenen vloerniveau van PS1-4. PS1-1 is een recente opvulling van de voornoemde kelderruimte. PS1-13 is vermoedelijk (sterk gecompacteerde) natuurlijke bodem.



Figuur 11: details van profiel A1B1

De overige profielen B1C1 (Figuur 12), C1D1 (Figuur 13) en D1A1 (Figuur 14) getuigen van eerder besproken fenomenen, namelijk de afbraak van de aanwezige muren en de opvulling van de kelderruimte.



Figuur 12: proefsleuf 1 profiel B1C1, voornamelijk recente pakketten (PS1-1)



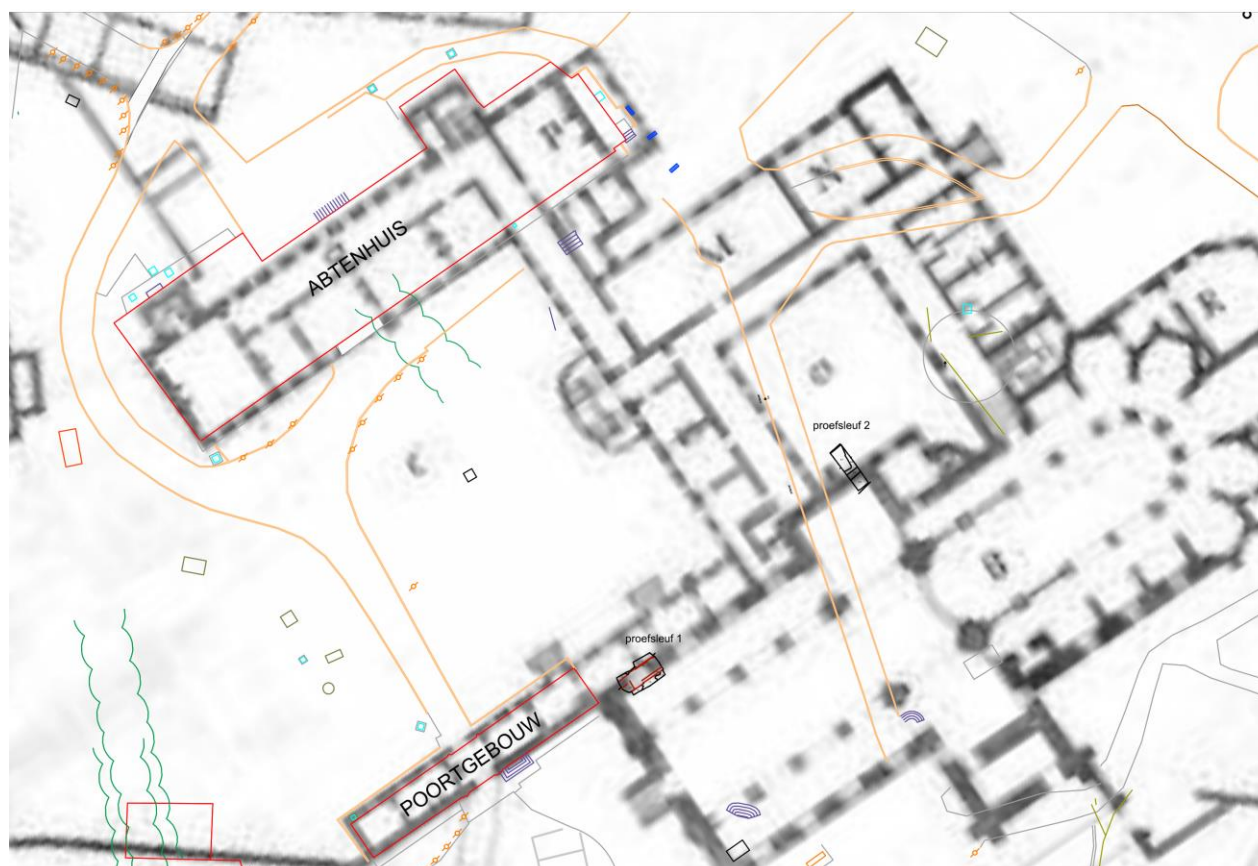
Figuur 13: proefsleuf 1 profiel C1D1, voornamelijk recente pakketten (PS1-1)



Figuur 14: proefsleuf 1 profiel D1A1, voornamelijk recente pakketten (PS1-1)

Evaluatie proefsleuf 1:

Ter hoogte van proefsleuf 1 is een **imposante fundering** (PS1-9, breedte: ca. 1,9-1,95m) aangetroffen in een **mengeling van voornamelijk brokken veldsteen en baksteen**. De noordwestelijke zijde van de muur heeft een parement van rechthoekige blokken natuursteen. Deze zijde ligt in de lijn van de natuurstenen bouwnaad die in de oostelijke gevel van het 18^{de}-eeuwse poortgebouw te zien is (Figuur 4, Figuur 6). De locatie van deze muur PS1-9 correspondeert bovendien met de muren van de kerk, zoals te zien op de 18^{de}-eeuwse iconografische bronnen (Figuur 15).



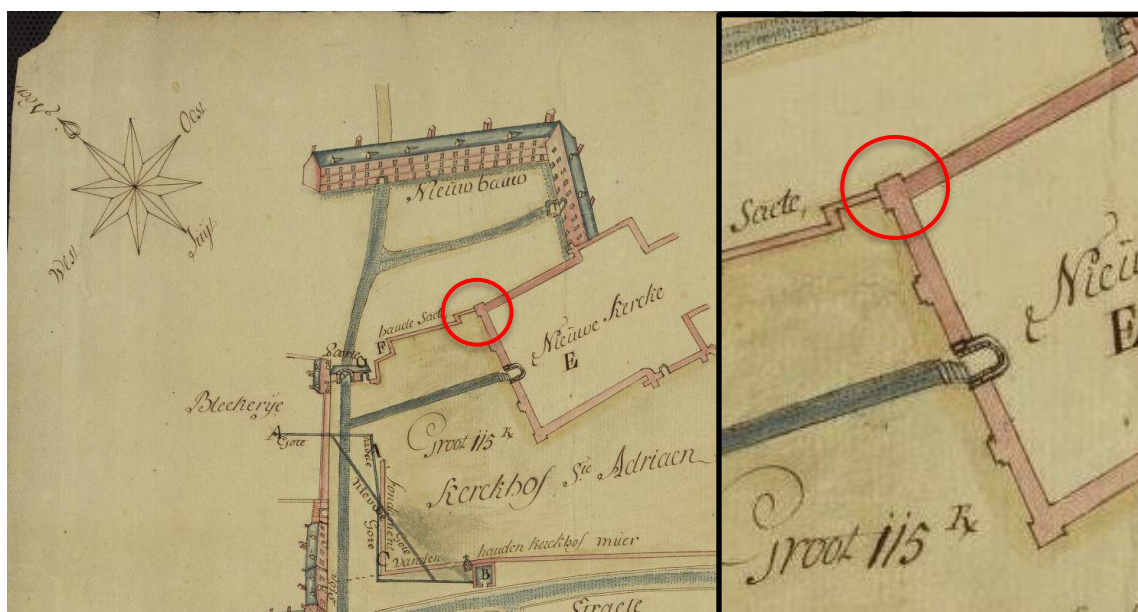
Figuur 15: projectie van proefsleuf 1 en 2 op het Ci-devant plan (einde 18^{de} eeuw), in het digitaal grondplan is deze projectie integraal aanwezig (zie bijlage)

De muur PS1-9 is dus te identificeren met de **noordelijke zijde van het schip van de kerk**. De archeologische gegevens (natuurstenen muur en bouwnaad in de oostgevel van het poortgebouw: Figuur 4, Figuur 6) lijken nagenoeg samen te vallen met de **18^{de}-eeuwse kaarten**, voornamelijk het Ci-devant plan. Door de weinige vondsten in proefsleuf 1 is de datering van de muur momenteel onduidelijk. Een strikte toewijzing aan een bepaalde bouwfase is dus niet mogelijk, zeker ook gezien de complexe geschiedenis van het kerkgebouw. Het schip van de kerk, zoals ze in de 18^{de}-eeuwse iconografische bronnen is weergegeven, zou teruggaan op de Sint-Lucaskerk, de parochiekerk die mogelijk uit de 12^{de}-13^{de} eeuw dateert. In het derde kwart van de 14^{de} eeuw wordt een koor en transept gebouwd, deze gedeeltes waren voorbehouden voor de monniken. In 1627 gaat de parochiale Sint-Lucaskerk op in de abdijkerk. Tussen de 14^{de} en 18^{de} eeuw volgen door oorlog en natuurrampen allerlei verbouwingen en herstellingen aan het kerkgebouw³. Het gebruik van (brokken) baksteen in muur PS1-9 doet vermoeden dat de muur ten vroegste uit de 13^{de} eeuw dateert. Het is dus niet uit te sluiten dat het hier om de 14^{de}-eeuwse fase of zelfs een oudere fase van de kerk (13^{de} eeuw? Sint-Lucaskerk?) gaat. De aanwezigheid van herbruikmateriaal in de fundering kan wijzen op het bestaan van oudere gebouwen in de buurt. De hele muur PS1-9 is over een aanzienlijke diepte uitgebroken.

³ Van Bockstaele 2011, 18-44.

Afhankelijk van de locatie in de sleuf is de muur nog 80-100 cm diep onder het eerste archeologische niveau bewaard, de bovenste delen van de muur bevinden zich **70-110 cm onder het maaiveld**.

Langs de zuidoostelijke zijde van PS1-9 kwam een **bakstenen 'parement'** tevoorschijn. Deze muur was beperkt te onderzoeken. Het verband met PS1-9 is niet geheel duidelijk. Maakte dit bakstenen parement (PS1-7) origineel deel uit van de natuurstenen muur (PS1-9)? Er is geen zichtbare bouwnaad tussen de natuurstenen fundering en de bakstenen fundering, er is ook geen duidelijke afzonderlijke insteek waar te nemen. Anderzijds is het niet uit te sluiten – en zelfs eerder aannemelijk – dat de bakstenen muur een later toevoegsel is. Deze muur lijkt over te lopen in de bakstenen muur die bovengronds bewaard is maar grotendeels overwoekerd en ook beschadigd is door de aanwezige bomen en struiken (Figuur 6). De bovengrondse muren (bakstenen 22-22,5x10,5-11x5-5,5cm) lijken eerder recent (postmiddeleeuws?) van aard. Ze markeren een ruimte die zich verder in zuidelijke richting uitstrekt. In proefsleuf 1 is duidelijk (uitgebroken vloerniveau, pleister op PS1-8, typische puinige 'keldervulling' in profiel D1A1) dat langs de zuidelijke zijde (onder het schip) zich een **kelderruimte** bevindt. Mogelijk betreft het hier dezelfde ruimte die de bovengrondse bakstenen muren afbakenen. Enkel een uitgebreider archeologisch onderzoek en een bouwhistorische evaluatie van de bovengrondse structuren kan hierop een antwoord bieden.



Figuur 16: plan van de Sint-Adriaansabdij, getekend door P. Van Damme (1771) (bron: cartesius.be), de vermoedelijke hoek van het kerkgebouw die bewaard is in de oostelijke gevel van het poortgebouw is in het rood omcirkeld

De **bakstenen bouwnaad** in de oostelijke gevel van het **poortgebouw** weerspiegelt zich niet in de resultaten van proefsleuf 1 (Figuur 4, Figuur 6). Het is waarschijnlijk dat het hier om een latere bouwphase gaat van verbouwingen/herstellingen aan deze zijde van de kerk. In de oostelijke zijde van het poortgebouw is duidelijk te zien dat het natuurstenen gedeelte is overbouwd door het bakstenen gedeelte (22,5?x11-11,5x5,5cm) (Figuur 4, Figuur 6). Het grondplan van de abdij uit 1771 brengt hier verduidelijking (Figuur 16). De noordwestelijke hoek van de kerk springt licht uit ten opzichte van de as van de gevels zelf en vormt wellicht een steunbeer. Eenzelfde situatie is merkbaar op het schilderij van Canivé uit 1799 (Figuur 17, Figuur 18). Deze uitspringende hoek is ook in de huidige bouwvolumes te zien. Langs de zijde van de huidige parking is, ter hoogte van de bouwnaad tussen de 'keermuur' en het poortgebouw, eveneens een licht uitspringende hoek waar te nemen (Figuur 19, Figuur 20).

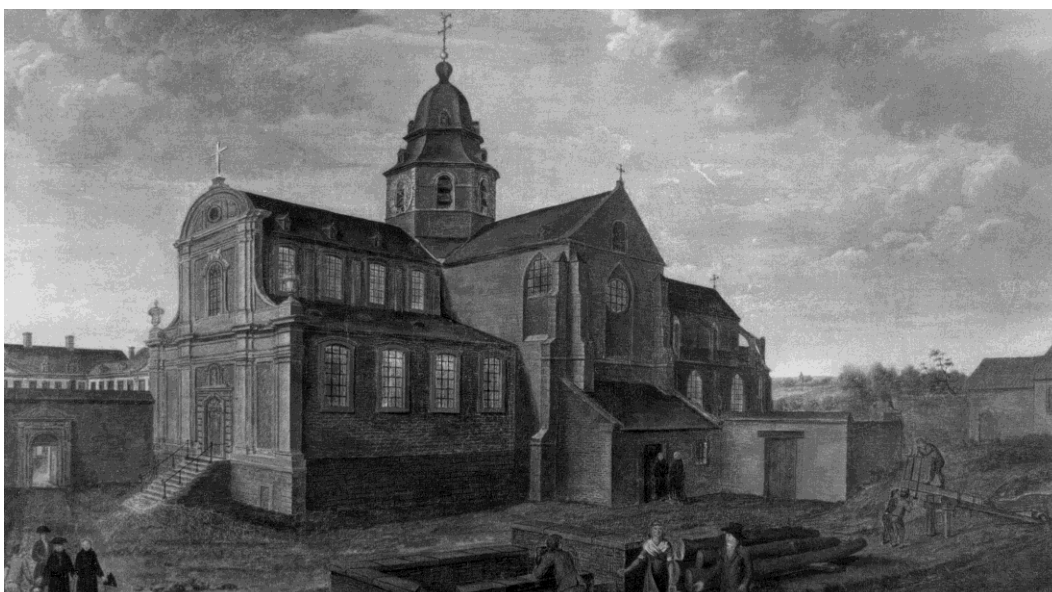
De historische bronnen maken melding van een nieuwe bloeifase van de abdij op het einde van de 17^{de} en de 18^{de} eeuw na de woelige 16^{de} en 17^{de} eeuw⁴. Zo is er sprake van **18^{de}-eeuwse aanpassingen aan de westgevel en de kruisingtoren van de kerk**⁵. Het bestaande schip, zoals te zien is op de stadsgezichten

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed (2017), Sint-Adriaansabdij [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (geraadpleegd op 25 april 2018); Van Bockstaele 2002, 28-32.

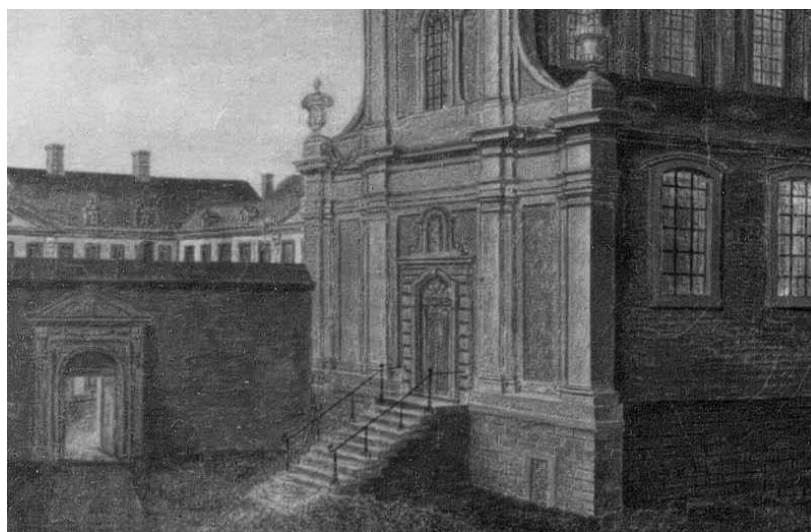
⁵ Voor een gedetailleerd overzicht van de 18^{de}-eeuwse bouwactiviteiten aan de abdij: Van Bockstaele 2011; Geraardsbergen, voormalige Sint-Adriaansabdij, nota RMLZ, s.d. [1981]. Archief Provincie Oost-Vlaanderen, map 1378;

van Joos de Momper en Antonius Anderus⁶, wordt in het midden van de 18^{de} eeuw afgebroken en vervangen door een nieuw schip.

Het schilderij van Canivé toont inderdaad dat de westelijke delen (schip en toegangspartij) stilistisch afwijken van de gotische delen zoals het transept en het koor (Figuur 17). Mogelijk is de bakstenen bouwnaad in het poortgebouw met deze 18^{de}-eeuwse bouwphase in verband te brengen. De bouwnaad met het poortgebouw, zowel langs de zijde van de huidige parking (Figuur 19, Figuur 20) als de zijde van het park (Figuur 4, Figuur 6), toont aan dat de gevel van het poortgebouw recenter is dan de 'keermuur'/bakstenen muur in de oostelijke gevel van het poortgebouw. Met andere woorden, het poortgebouw is tegen deze uitspringende bakstenen hoek aangebouwd. Wetende dat het poortgebouw is opgetrokken is tussen 1771 en 1778⁷, maakt een toewijzing van de bakstenen bouwnaad in de oostelijke gevel van het poortgebouw aan de mid-18^{de}-eeuwse bouwphase van de kerk mogelijk.



Figuur 17: zwart-wit weergave van een schilderij van de kerk van de Sint-Adriaansabdij door P. Canivé, 1799 (bron: <http://balat.kikirpa.be/object/123722>)



Figuur 18: zwart-wit weergave van een schilderij van de kerk van de Sint-Adriaansabdij door P. Canivé, 1799 (bron: <http://balat.kikirpa.be/object/123722>), detail van de westgevel van de kerk, de uitspringende hoeken van de westelijke gevel met de trappenpartij zijn duidelijk aanwezig

⁶ Van Bockstaele 2011, 59-61.

⁷ Van Bockstaele 2011, 68;

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sint-Adriaansabdij [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (Geraadpleegd op 03-02-2020).



Figuur 19: zicht op de bouwvolumes van het poortgebouw (links) en de 'keermuur' (rechts) langs de huidige parking, in de hoek zijn enkele natuurstenen zichtbaar die mogelijk de hoek vormen van de 18^{de}-eeuwse kerkgevel, de rode pijl geeft de uitspringende hoek aan

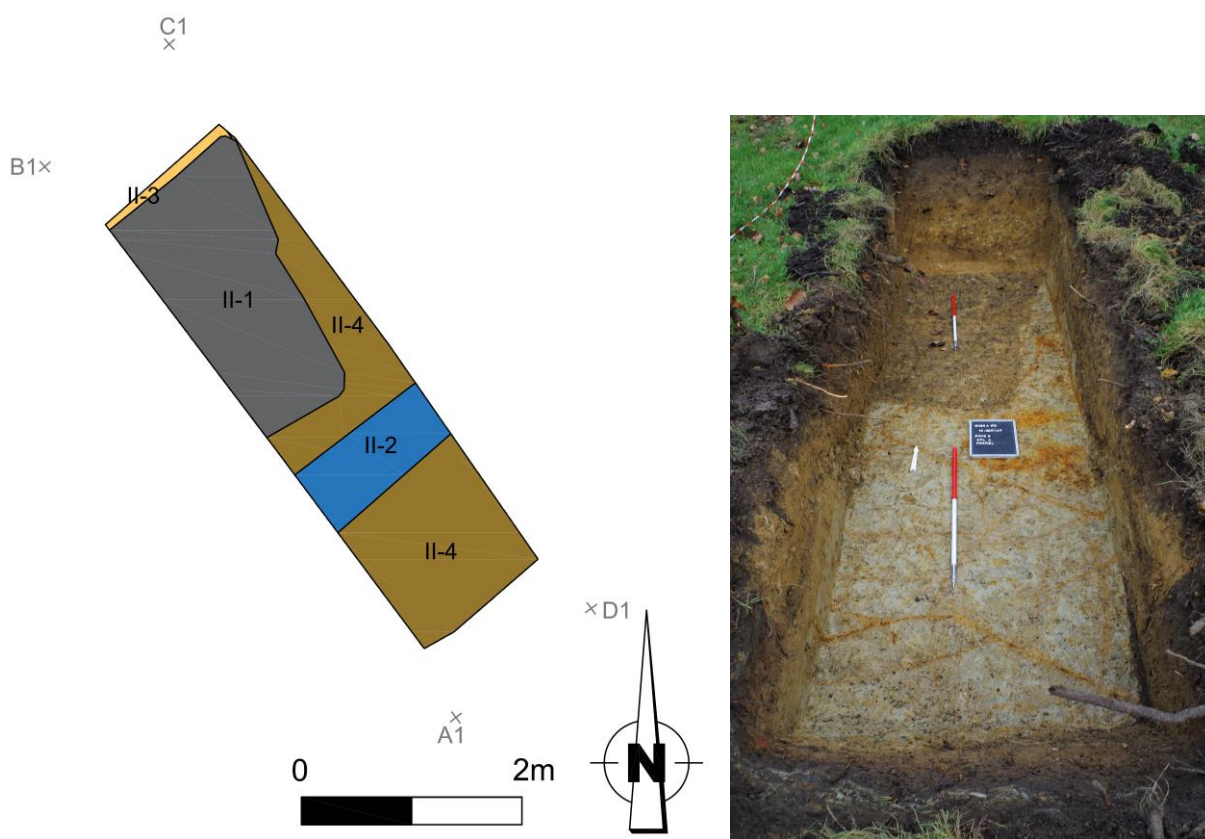


Figuur 20: zicht op de bouwvolumes van het poortgebouw (links) en de 'keermuur' (rechts) langs de huidige parking, het poortgebouw is duidelijk tegen de muur aangebouwd

Het grootste deel van de stratigrafie van proefsleuf 1 wordt ingenomen door **puin/afvalpakketten van recente oorsprong**. Deze pakketten lijken net ten noorden van PS1-9 in te snijden. Mogelijk gaat het hier om een combinatie van uitbraaksporen van de gebouwen net ten noorden van de abdijkerk en het oostelijke verlengde van het poortgebouw enerzijds (Figuur 15) en de nivellering-/ophogingswerken in functie van de aanleg van het park anderzijds. Zo is er een aanzienlijk niveauverschil tussen de beboste zone van proefsleuf 1 en het gazon tussen het poortgebouw en het abtenhuis.

2.3.3.2 PROEFSLEUF 2

Deze sleuf is aangelegd ter hoogte van de **locatie van het noordelijke transept van de voormalige kerk** (Figuur 21). De ligging van deze sleuf is vooral gekozen op basis van de 18^{de}-eeuwse iconografische bronnen en het tegenover liggend zuidelijk transept van de kerk dat deels bovengronds bewaard is.



Figuur 21: proefsleuf 2 eerste archeologisch niveau (grondplan A)

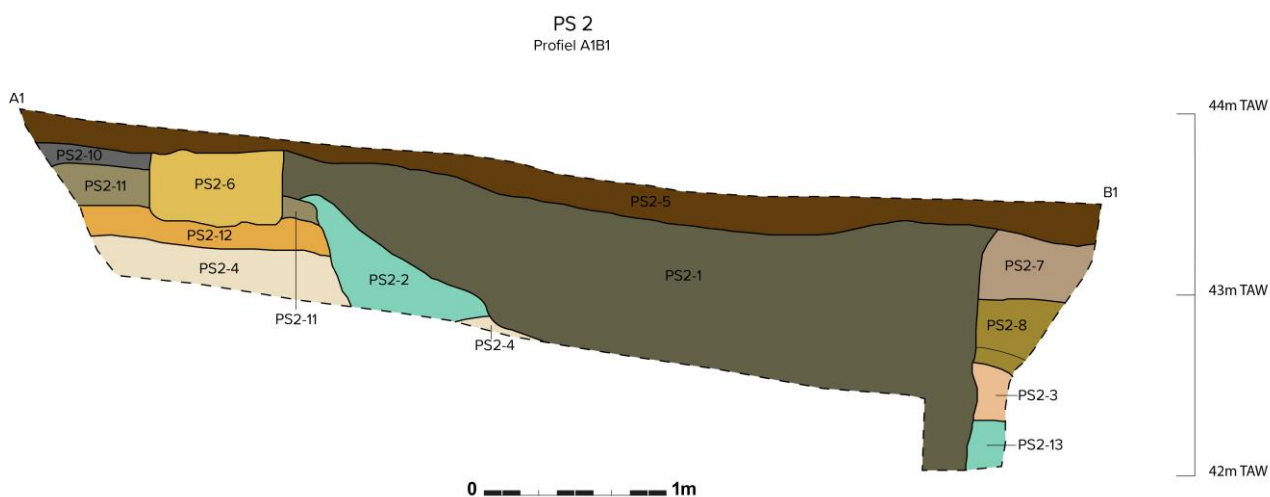
Een groot deel van deze sleuf is ingenomen door twee kuilvormige uitgravingen (PS2-1 en PS2-6). Ze hebben een zeer heterogene en losse vulling, ze zijn recent van aard. PS2-1 bevat een bodemfragment in industrieel steengoed en een geglazuurde daktegels. PS2-1 doorsnijdt **twee uitbraaksporen**. Uitbraakspoor PS2-2 heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en bevat brokjes veldsteen, Doornikse kalksteen en kalkmortel. In het eerste grondplan (A) is PS2-2 enkel als negatiefspoor bewaard (Figuur 21). De onderzijde ligt op circa 42,88 TAW (Figuur 22, Figuur 23, Figuur 24). In de noordwestelijke hoek van proefsleuf 2 (profiel A1B1) is plaatselijk verdiept ter hoogte van PS2-3 (Figuur 25). Dit gebeurde vooral om te evalueren of het hier ongestoorde bodem betrof. Dit is niet het geval, PS2-3 is vermoedelijk een ophogingslaag. Onder PS2-3 kwam een puinpakket (PS2-13) tevoorschijn dat zeer gelijkaardig aan PS2-2 is, een mengeling van brokjes veldsteen en kalkmortel (Figuur 23, Figuur 25). PS2-13 is dus mogelijk eveneens een uitbraakspoor. Er is echter besloten om niet verder te verdiepen om eventuele stratigrafische verbanden niet te vergraven.

De **overige lagen** zijn moeilijker te interpreteren, gezien het beperkte ruimtelijke inzicht in de proefsleuf en de afwezigheid van vondsten. Het gaat om lagen PS2-10, PS2-11, PS2-12 enerzijds en PS2-7, PS2-8, PS2-9 anderzijds (Figuur 22, Figuur 23). Vermoedelijk betreft het voornamelijk ophogingslagen.

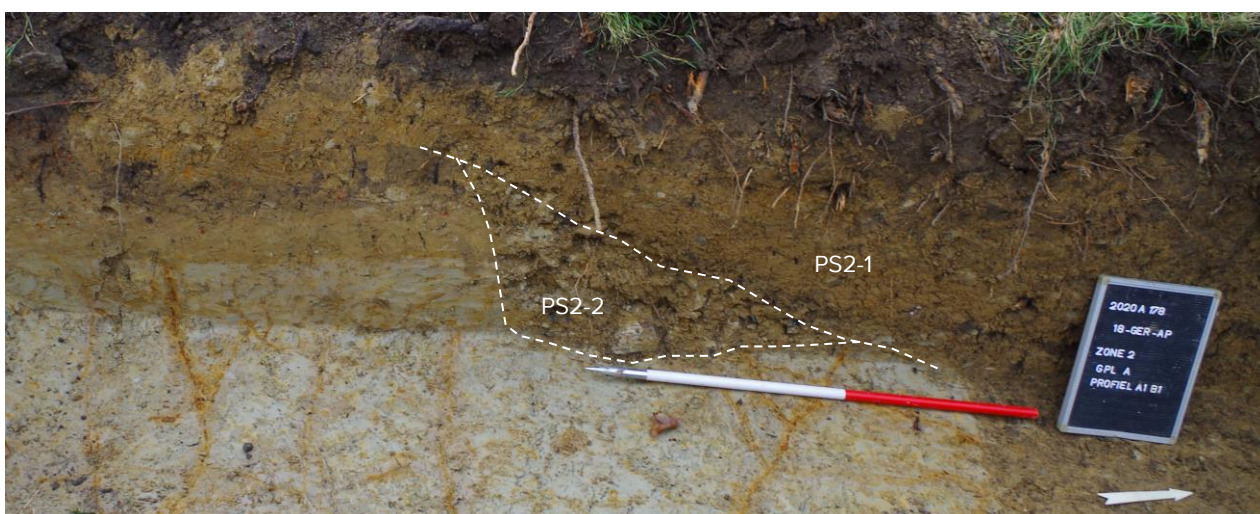
PS2-5 is de huidige strooisellaag. PS2-4 is de ongestoorde bodem, het lijkt hier te gaan om de kleiige tertiaire substraten wat zou impliceren dat een deel van het oorspronkelijk bodemarchief reeds verdwenen is.



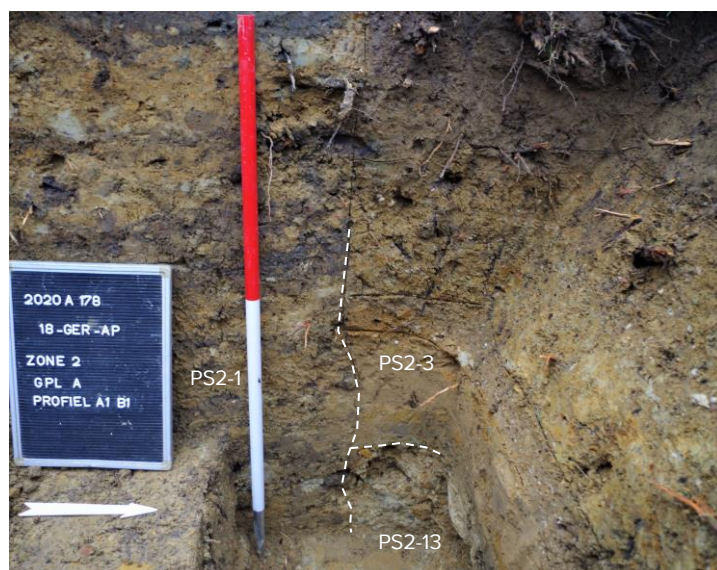
Figuur 22: proefsleuf 2 profiel A1B1



Figuur 23: proefsleuf 2 profiel A1B1



Figuur 24: proefsleuf 2 profiel A1B1, detail van uitbraakspoor PS2-2, deels weggegraven door PS2-1



Figuur 25: proefsleuf 2 profiel A1B1, detail van uitbraakspoor PS2-13



Figuur 26: proefsleuf 2 profiel C1D1



Figuur 27: proefsleuf 2 profiel B1C1

Figuur 28: proefsleuf 2 profiel D1A1

De overige profielen tonen een gelijkaardig beeld als profiel A1B1 (Figuur 26, Figuur 27, Figuur 28).

Evaluatie proefsleuf 2:

Ter hoogte van proefsleuf 2 is een duidelijk **uitbraakspoor** (PS2-2) van een muur aanwezig. Gezien het spoor voornamelijk veldsteen bevat, gaat het mogelijk om een natuurstenen muur. Er is verder weinig uitspraak te doen over de oorspronkelijke muur. Het uitbraakspoor ligt qua oriëntatie en positie duidelijk in het verlengde van de zuidelijke gevel van het 18^{de}-eeuwse poortgebouw. Op basis van de 18^{de}-eeuwse bronnen is dit de locatie waar zich het **noordelijk transept van de kerk** bevindt (Figuur 15, Figuur 29).

Figuur 29 is een grondplan bestaande uit de archeologische gegevens, de bovengronds bewaarde delen van de abdij (poortgebouw en zuidelijke delen schip/transept van kerk) en het 18^{de}-eeuwse Ci-devant plan. Rekening houdend met de symmetrie van het oorspronkelijke kerkgebouw, kunnen we enkele hypothetische assen projecteren op de grondplannen. Als de noordoost-zuidwest as van zowel de noordelijke buitengevel van het schip als de noordelijke buitengevel van het transept doorgetrokken worden (blauwe lijnen Figuur 29), komen we via de afstand tussen de assen tot een theoretische breedte (ten opzichte van de muren van het schip) van het transept van omstreeks 3,6m (Figuur 29). Indien we eenzelfde oefening maken aan de zuidelijke zijde van de kerk bedraagt het verschil er, op basis van het Ci-devant plan en de bovengrondse bewaarde delen van het zuidelijk transept, circa 3,9m. Deze afstanden zijn dus gelijkaardig, zeker ervan uitgaande dat de noordelijke grens van het uitbraakspoor PS2-2 deels vergraven is door de recentere uitgraving PS2-1. Een afstand van 3,9m is dus theoretisch zeker mogelijk.



Figuur 29: projectie van de lengteassen (blauw) van het transept en het schip op basis van de archeologische gegevens, het Ci-devant plan en de bovengronds bewaarde restanten van de kerk en het poortgebouw, de afstand tussen de assen geeft de breedte van de transepten weer

Waarschijnlijk is het **uitbraakspoor** dus met de **gevel van het noordelijke transept** te identificeren. Mogelijk maakte de oorspronkelijke muur deel uit van de 14^{de}-eeuwse fase, waarbij de abdijskerk (koor en dwarsbeuk)

gebouwd werd⁸. Verder naar het noorden situeert zich mogelijk nog een uitbraakspoor (PS2-13), hierover kan weinig uitspraak gedaan worden. De overige sporen zijn te beperkt onderzocht voor verdere interpretaties of zijn archeologisch weinig relevant.

Op basis van de huidige stand van zaken vormen de beide uitbraaksporen de belangrijkste vondsten in proefsleuf 2. De **bovengrens van uitbraakspoor PS2-2 bevindt zich circa 40cm onder het maaiveld**, bij PS2-13 gaat het om 120cm.

2.3.3.3 EVALUATIE VAN DE SITE

Zoals de projectie van het Ci-devant plan duidelijk maakt (Figuur 29), vormen de bovengrondse natuurstenen muren in de oostelijke hoek van de site een restant van het **zuidelijke transept van de kerk** (Figuur 30). Een doorgedreven bouwhistorisch onderzoek van deze muren biedt zeker potentieel. Er zijn heel wat recente wijzigingen, herstellingen en 'restauraties' aan deze muren gebeurd⁹. Echter, aan de binnenzijde van de kerkmuren ter hoogte van het zuidelijk transept is plaatselijk de vermoedelijke grens tussen de fundering en het opgaande muurwerk zichtbaar (Figuur 30, Figuur 31). Dit laat toe om een werkhypothese naar voor te schuiven: deze grens kan in theorie een mogelijk **vloerniveau** in de voormalige kerk weerspiegelen. De TAW-waarde van deze grens is op drie puntlocaties op de muren vastgesteld en situeert zich rond 46,4 TAW. De nabije aanwezigheid van een mogelijke grafkelder (45,75 TAW) die bij eerder archeologisch onderzoek aan het licht kwam en zich duidelijk onder dit niveau bevindt (Figuur 30), ondersteunt deze theoretische aanwezigheid van een vloerniveau rond 46,4 TAW.



Figuur 30: de bovengronds bewaarde muren van het zuidelijk kerktansept met aanduiding van de geregistreerde TAW-waardes (pijl midden en pijl rechts) en de aanwezigheid van een grafkelder (pijl links) op een dieper niveau



Figuur 31: mogelijke overgang van fundering naar opgaand muurwerk

⁸ Van Bockstaele 2011, 18-19.

⁹ Opstaele & Emmery 2017, 105.



Figuur 32: de rode stippellijn geeft de TAW-waarde aan van 46,4m, de hypothetische 'vloerpas', op de voorgrond is proefsleuf 1 te zien, op de achtergrond de 'keermuur' en het poortgebouw

Ervan uitgaande dat het vloerniveau over de volledige kerk hetzelfde is en dus waterpas ligt, is over een aantal delen van de oppervlakte van de kerk deze **'vloerpas'** van 46,4 TAW uitgezet. Dit leert dat bij proefsleuf 2 de hypothetische 'vloerpas' zich circa 2,6-2,7m hoger bevindt dan het huidige maaiveld ter hoogte van uitbraakspoor PS2-2. Ten opzichte van de bovengrens van PS2-2 is dit zelfs 3-3,1m. Dezelfde oefening is gedaan in de buurt van proefsleuf 1 en wijst erop deze 'vloerpas' ongeveer 3-3,5m boven de muren en de andere sporen ligt (Figuur 32).

Deze cijfers zijn louter een theoretische oefening maar geven wel **een hypothetische indicatie hoeveel archeologisch archief er mogelijk verdwenen is** sinds de sloop van de kerk. Waarschijnlijk is deze 'nivellering' te linken aan de **aanleg van het park**, na het verdwijnen van de kerk. Op het einde van de 18^{de} eeuw en bij het begin van de 19^{de} eeuw verkocht men het abdijcomplex, sloopte men de kerkgebouwen en werden de resten verkocht als bouw materiaal. Nadien legde men in dit gebied een tuin in Engelse stijl aan¹⁰. De 'golvende' staat van het terrein werd eerder al toegeschreven aan de aanleg van het park¹¹.

Deze theoretische 'vloerpas' is eveneens bekeken **ter hoogte van de 'keermuur' langs de huidige parking**. Op deze locatie komt dit niveau nagenoeg overeen met de bovenkant van de huidige muur (Figuur 33). Op de 18^{de}-eeuwse iconografische bronnen is inderdaad te zien dat de kerk vanaf de huidige parking toegankelijk was via een trap (Figuur 17, Figuur 18). Bovendien is door de visuele vergelijking op het schilderij van Canivé tussen het niveau van de toegangspoort van het poortgebouw en de toegang via de trappenpartij tot de kerk niet onaannemelijk dat het 18^{de}-eeuwse vloerniveau zich inderdaad omstreeks de theoretische 'vloerpas' bevindt.

¹⁰ Opstaele & Emmery 2017, 31.

¹¹ Van Bockstaele 2002, 52.



Figuur 33: zicht vanaf de huidige parking op de 'keermuur', de rode stippellijn geeft de TAW-waarde aan van 46,4m, de hypothetische 'vloerplas', links bevindt zich het poortgebouw



Figuur 34: zicht op de 'keermuur' vanop de huidige parking, tussen de witte stippellijnen is een jonger bouwvolume aanwezig, vermoedelijk geeft dit de oorspronkelijke locatie aan van de (uitgebroken) toegangstrap ter hoogte van de westgevel van de kerk

De **'keermuren' ter hoogte van de parking en de hondenweide** bevinden zich op de locatie van de oorspronkelijke kerkmuren (Figuur 29, Figuur 33). De 'keermuren' zijn echter bijzonder heterogeen van structuur, er zijn tal van recente 'restauraties' te herkennen, met bovendien ook 19^{de}-eeuwse aanpassingen bij de aanleg van het park¹². Desondanks zijn er sterke aanwijzingen dat het wel om de 18^{de}-eeuwse muren gaat. Zo is in de keermuur, gezien vanaf de huidige parking, middenin de muur een recenter bouwvolume herkenbaar (Figuur 34). Vermoedelijk geeft dit de locatie aan van de oorspronkelijke toegangstrap (Figuur 17, Figuur 18) die waarschijnlijk bij de ontmanteling van het kerkgebouw uitgebroken werd. De ontstane opening metste men nadien dicht. Het heterogene uitzicht van de muur (amalgzaam van bakstenen (22-22,5x10,5-11x5-5,5cm) en verschillende soorten natuursteen) is wellicht te verklaren door de aanwezigheid van een pleisterlaag die het heterogene metselwerk destijds aan het zicht onttrok. Zo zijn op de huidige muur hiervan nog restanten te zien (Figuur 35, Figuur 36). Het is dus waarschijnlijk dat de 'keermuur' de originele 18^{de}-eeuwse zuidwestelijke gevel van de kerk vormt. Deze muur lijkt ook aan te sluiten op de uitspringende hoek waartegen het poortgebouw is gebouwd (Figuur 19, Figuur 20). Waarschijnlijk is het ook



Figuur 35: restanten pleisterlaag op het metselwerk



Figuur 36: restanten pleisterlaag op het metselwerk

deze hoek die zichtbaar is als de bakstenen bouwnaad in de oostelijke gevel van het poortgebouw (Figuur 4, Figuur 6). Door de stratigrafische relatie met het poortgebouw kunnen we dit geheel (bakstenen bouwnaad, uitspringende hoek en 'keermuur' ter hoogte van de parking) in verband brengen met de bouwfase uit het midden van de 18^{de} eeuw (Figuur 37). Deze bakstenen bouwnaad is over de muur met het natuurstenen parement (13^{de}/14^{de}-eeuwse fase?) gebouwd.

Mogelijk kunnen we in proefsleuf 1 ook het bakstenen 'parement' met de bijhorende kelderruimte ook tot de 18^{de}-eeuwse fase rekenen (Figuur 37). Dit lijkt niet onaannemelijk en wordt ook ondersteund door de baksteenformaten. De baksteenformaten van het poortgebouw (22,5-23,5x10,5-11x5,5-6) en het Abtenhuis (21,5-22,5x10-10,5x5-5,5), beide daterend uit het midden of de tweede helft van de 18^{de} eeuw, sluiten aan bij de baksteenformaten van de kelderruimte in proefsleuf 1, de bakstenen bouwnaad in de oostelijke gevel van het poortgebouw en de keermuur/zuidwestelijke gevel van de kerk ter hoogte van de huidige parking.

Bovenstaande evaluatie van de site is een **voorlopige werkhypothese**, enkel een uitgebreider archeologisch onderzoek en een verder bouwhistorisch onderzoek van de bovengrondse structuren kan hierover uitsluitsel geven.

¹² Opstaele & Emmery 2017, 73-74.



Figuur 37: de verschillende bouwvolumes met hun (vermoedelijke) datering

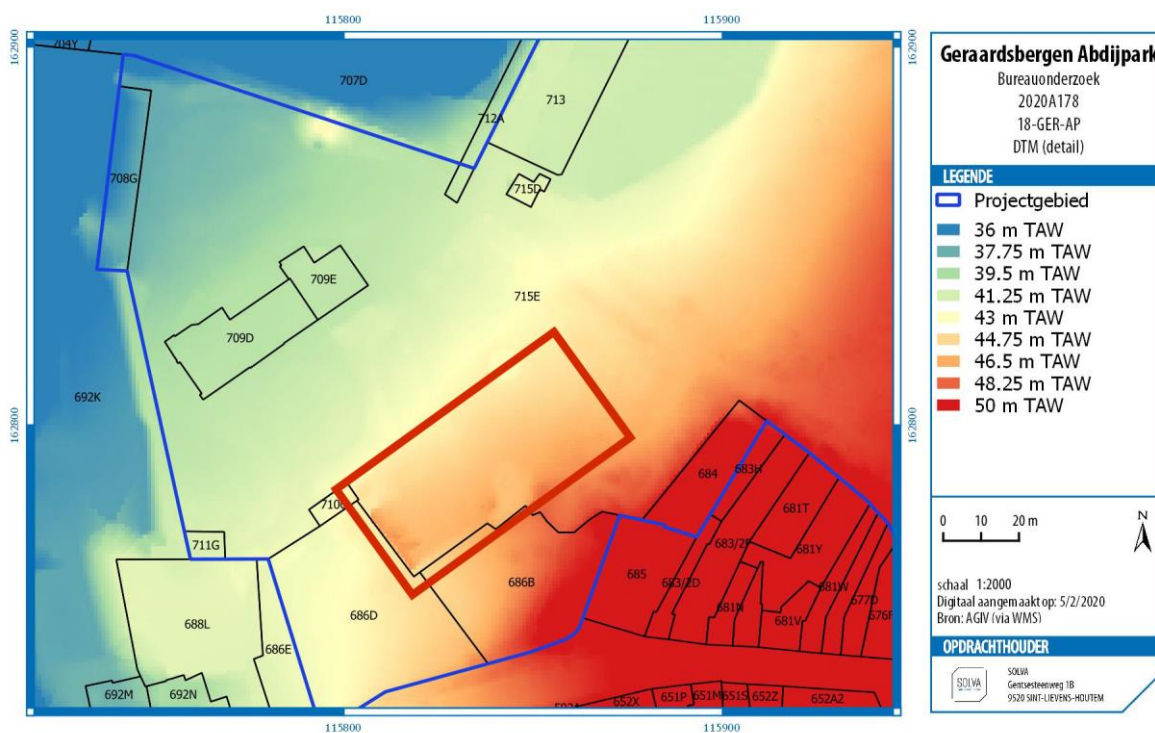
Tenslotte werd de **binnenzijde van de kerk plaatselijk topografisch in kaart gebracht door enkele 'metraaien'** met een zuidoost-noordwest oriëntatie, ter aanvulling van het digitaal hoogtemodel (Figuur 40). Hierbij is de helling van het terrein in noordelijke richting in detail opgemeten door op regelmatige afstand een TAW-waarde van het maaiveld in te meten. Deze metingen zijn raadpleegbaar in het digitaal grondplan. Enkele TAW-waardes zijn visueel weergegeven in Figuur 38 en Figuur 39. Op basis van deze metingen, de gegevens uit de proefsleuven en de theoretische vloerpas van 46,4m (cf. *supra*) is het aannemelijk dat vooral in het zuidwestelijke deel van de kerk nog een goed bewaard bodemarchief aanwezig is. In de richting van de noordelijke muren van het schip, het transept en het koor zijn waarschijnlijk dus grote delen van het bodemarchief verdwenen, vermoedelijk bij de aanleg van het park.



Figuur 38: de 'binnenoppervlakte' van de kerk gezien vanaf het zuidelijk transept, op de achtergrond is het poortgebouw en de zone van proefsleuf 1 aanwezig, de rode lijn geeft de grens aan waar het terrein sterk afhelt in noordelijke richting, enkele indicatieve TAW-waardes zijn weergegeven om de helling van het terrein te visualiseren



Figuur 39: de 'binnenoppervlakte' van de kerk gezien vanaf het noorden, rechts net buiten beeld ligt het poortgebouw en de zone van proefsleuf 1, de rode lijn geeft de grens aan waar het terrein sterk afhelt in noordelijke richting, enkele indicatieve TAW-waardes zijn weergegeven om de helling van het terrein te visualiseren



Figuur 40: digitaal hoogtemodel, de rode kader geeft de zone van de kerk weer

Over de bewaring van de **abdijgedeeltes ten noorden van de kerk** is minder uitspraak te doen. Op de 18^{de}-eeuwse kaarten zijn verschillende trapconstructies te zien vanuit het niveau van de kerk naar de gebouwen ten noorden ervan (Figuur 29). Dit suggereert een kunstmatig niveauverschil met de verschillende lager gelegen gebouwen ten noorden van de kerk. Het is dus best mogelijk dat het bodemarchief in deze zone opnieuw beter bewaard is. Zoals reeds eerder vermeld, is er weinig houvast wat de ‘oorspronkelijke’ topografie van het terrein betreft¹³. Het staat vast dat het terrein de natuurlijke helling in noordwestelijke richting volgt. Echter, er zijn hieraan ongetwijfeld aanpassingen gebeurd door de aanwezigheid van het abdijcomplex en bovendien ook na het verdwijnen van de abdij. Enkel een uitgebreider archeologisch onderzoek kan hier meer duidelijkheid brengen.

2.3.4 ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN

Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid	Vondstnr	Spoornr	Datering	Spoorcombinatie	Spoorcombinatie interpretatie
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord	decoratie met transferprint	1	stuk	1	PS1--7--	1751-1940 AD	PS1-7	Muur
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd		1	stuk	5	PS2--1--	1701-1940 AD	PS2-1	Kuil-ongedefinieerd
Bouwmateriaal / Daktegel		1	stuk	4	PS2--1--		PS2-1	Kuil-ongedefinieerd

Deze tabel geeft een overzicht van de vondsten. De beschrijving en het assessment van de weinige vondsten zijn besproken in de hoofdstukken hierboven.

2.3.5 ASSESSMENT VAN DE STALEN

Materiaal	Opmerking	Aantal	Eenheid	Staalnr	Spoornr	Spoorcombinatie	Spoorcombinatie interpretatie
Staalname / Bouwmateriaal	mortel	1	zakken	2	PS1--9--	PS1-9	Muur
Staalname / Houtskool		1	zakken	7	PS2--12--	PS2-12	Laag-ongedefinieerd
Staalname / Natuursteen	veldsteen	3	stuk	3	PS1--9--	PS1-9	Muur
Staalname / Natuursteen	1x veldsteen, 1x doornikse kalksteen	2	stuk	6	PS2--2--	PS2-2	Uitbraakspoor
Staalname / Natuursteen	2x veldsteen	2	stuk	8	PS2--13--	PS2-13	Laag-ongedefinieerd

¹³ De Smet *et al.* 2019, figuur 19.

Deze tabel geeft een overzicht van de staalnames. Het gaat om een houtskoolstaal uit laag PS2-12 en een mortelstaal van de kerkmuur (PS1-9). Voorts zijn enkele staalnames gebeurd van natuursteen uit de kerkmuur (PS1-9) en de uitbraaksporen in proefsleuf 2. Het betreft voornamelijk veldsteen.

2.3.6 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Alle data, gegenereerd in het kader van dit eindverslag, zijn door SOLVA digitaal bewaard op een centrale server. Deze server realiseert dagelijks een “in-huis” back-up en wordt off-site gekopieerd. Alle data en rapporten zijn geïntegreerd in de SOLVA-Archeologiedatabank en raadpleegbaar. De vondsten zijn gewassen en gedroogd en conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van SOLVA. De stalen zijn eveneens conform de regels van de Code van Goede Praktijk v4.0 bewaard in het Onroerend Erfgoeddepot van SOLVA.

2.3.7 DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

De weinige vondsten zorgen ervoor dat er **qua absolute datering weinig aanknopingspunten** zijn. Het is enkel in combinatie met de historische bronnen en kaarten dat er enkele dateringen kunnen naar voor geschoven worden.

De aanwezige **muren en uitbraaksporen** in de proefsleuven **corresponderen qua locatie met de 18^{de}-eeuwse grondplannen van de kerk** en bij uitbreiding de abdij.

Door de weinige vondsten in de proefsleuven is een strikte toewijzing aan een bepaalde bouwfase is dus niet steeds mogelijk (Figuur 37), zeker ook gezien de complexe geschiedenis van het kerkgebouw. Het schip van de kerk, zoals ze in de 18^{de}-eeuwse iconografische bronnen is weergegeven, zou teruggaan op de Sint-Lucaskerk, de parochiekerk die mogelijk uit de 12^{de}-13^{de} eeuw dateert. In het derde kwart van de 14^{de} eeuw wordt een koor en transept gebouwd, deze gedeeltes waren voorbehouden voor de monniken. In 1627 gaat de parochiale Sint-Lucaskerk op in de abdijkerk. Tussen de 14^{de} en 18^{de} eeuw volgen door oorlog en natuurrampen allerlei verbouwingen en herstellingen aan het kerkgebouw.

De overige sporen zijn niet te dateren of te linken aan de periode na de sloop van de kerk op het einde van de 18^{de} eeuw.

2.3.8 CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES

In een eerdere fase werd een bureauonderzoek in combinatie met controleboringen uitgevoerd om de locatie van de kerk vast te stellen.

De conclusie is dat de restanten van de Sint-Lucas/abdijkerk ondergronds aanwezig zijn, echter met een **sterk variërende graad van bewaring verspreid over de site**. Zoals hierboven is aangetoond, lijkt de situatie op het Ci-devant plan te corresponderen met de archeologische sporen in de proefsleuven. De gegevens van de proefsleuven verklaren ook de resultaten van de **controleboringen** die werden verricht om de kerkmuren te lokaliseren¹⁴. Boringen 8, 9, 10, 11, 25, 26 en 27 (ten oosten van proefsleuf 2) sluiten allicht aan bij proefsleuf 2. Deze boringen bevatten lagen met weinig puin en toonden weinig aanwijzingen voor de nabijheid van een muur. Mogelijk gaat het in deze zone dus inderdaad enkel om uitbraaksporen van de kerkmuren. Boringen 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24 (ten oosten van proefsleuf 1) toonden lagen met meer puin, dit kan erop wijzen dat deze zone aansluit bij proefsleuf 1.

2.3.9 DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.3.9.1 EEN GEMOTIVEERDE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

De proefsleuven brachten resten van de Sint-Adriaansabdij aan het licht. Het gaat voornamelijk om **funderingen en uitbraaksporen van de noordelijke kerkmuren**. Deze sporen corresponderen met de structuren die bovengronds nog bewaard zijn en bovendien ook met het 18^{de}-eeuwse iconografisch bronnenmateriaal. De parochiale Sint-Lucaskerk dateert waarschijnlijk uit de 12^{de}-13^{de} eeuw, in het midden

¹⁴ De Smet *et al.* 2019, 55-66.

van de 14^{de} eeuw volgt de bouw van een koor en transept. Mogelijk is een deel van de sporen tot deze periodes terug te voeren. Op het einde van de 18^{de} eeuw wordt het abdijcomplex verkocht en wordt de kerk stelselmatig gesloopt. De uitbraaksporen in de proefsleuven zijn allicht met deze fase in verband te brengen. Een aantal bijkomende vaststellingen met betrekking tot de bovengronds bewaarde resten van de kerk en de topografie doen vermoeden dat plaatselijk minstens een deel van het archeologisch bodemarchief verdwenen is. Waarschijnlijk gebeurde dit bij de aanleg van het park in het begin van de 19^{de} eeuw.

2.3.9.2 *AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT*
Niet van toepassing.

2.3.9.3 *AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT*
Voor de gehele oppervlakte van de voormalige abdijkerk zijn archeologische sporen te verwachten die verband houden met de kerk van de **Sint-Adriaansabdij**. De archeologische resultaten bevestigen de situatie zoals weergegeven op het 18^{de}-eeuwse Ci-devant plan. Enkele waarnemingen op het terrein hebben echter aangetoond dat de bewaring van het **archeologisch bodemarchief plaatselijk varieert**, vermoedelijk omwille van de sloop en uitbraak van de kerkmuren en de aanleg van het park in de 19^{de} eeuw. De aanwezige relevante **archeologische sporen bevinden zich op een aanzienlijke diepte ten opzichte van het maaiveld**, voor proefsleuf 1 is dit muur PS1-9/PS1-8 op circa 70-110cm¹⁵, voor proefsleuf 2 is dit uitbraakspoor PS2-2 op circa 40cm.

¹⁵ Aan de zuidwestelijke zijde loopt PS1-7 over in de bovengronds bewaarde bakstenen muren.

2.4 BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sint-Adriaansabdij [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8317> (Geraadpleegd op 03-02-2020).

De Smet S., Pede R. & Cherretté B. 2019: Geraardsbergen Abdijpark. Archeologienota - 2019B1, SOLVA Archeologierapport 152, Erembodegem.

Geraardsbergen, voormalige Sint-Adriaansabdij, nota RMLZ, s.d. [1981]. Archief Provincie Oost-Vlaanderen, map 1378.

Opstaele B. & Emmery R. 2017: Beheerplan Abdijpark te Geraardsbergen.

Van Bockstaele G. 1981: De Sint-Adriaansabdij, 900 jaar te Geraardsbergen, 1250 jaar in het land van Aalst: bijdrage tot de geschiedenis van het Benedictijns monachisme in Vlaanderen, Geraardsbergen.

Van Bockstaele G. 2002: Het cultureel erfgoed van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen in woord en beeld 1096-2002, Geraardsbergen.

Van Bockstaele G. 2011: De ontwerp- en bouwactiviteiten van Jan Baptist Simoens voor de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen en de abdij van Beaupré te Grimminge, Het Land van Aalst LXIII, 234-243.

2.5 BIJLAGEN

2.5.1 LIJST VAN PLANNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

Zie bijlage

2.5.2 TEKENINGENLIJST

Zie bijlage

2.5.3 FOTOLIJST

Zie bijlage

2.5.4 SPORENLIJST

Zie bijlage

2.5.5 VONDSTENLIJST

Zie bijlage

2.5.6 STALENLIJST

Zie bijlage

2.5.7 SKELETFORMULIEREN

Niet van toepassing.

2.5.8 CONSERVATIERAPPORT

Niet van toepassing.